

резонанс. «Подібно до того, як, на думку Платона, вища несправедливість полягає в тому, щоб здаватись справедливим і не бути ним, так і в даному випадку слід визнати небезпечними ті лестоці, які обдурюють, а не ті, які діють відкрито, і ті, які діють серйозно, а не ті, які обертаються на жарт» [7, с. 240-241].

Український мислитель застерігає від надзвичайно соціально небезпечних наслідків активності осіб із характерними для них лицемір'ям, неправдивістю, але, коли визначальними для особистості життєздійснення є й повинні бути уміння та навички відрізнити «пана від слуги». Адже, якщо припускається, що «наприклад, підданий може помилково пошанувати камердинера замість пана» [6, с. 10], то, отже, мотивація здійснення вибору та відповідальність громадянина перебувають не на достатньо розвиненому громадянсько-гуманістичному рівні. «Це *посланці* сатани, прикриті людським образом ... Який злий геній скеровує їх на прості серця? Що в них спільного з людьми щирими, які не знають і не мають ніяких хитрощів? Що спільного, питаю я, у рака зі змією? Діаметрально, як кажуть, протилежні вони такого роду натурам і нападають на них, як вовки, безсумнівно, заради вигоди» [7, с. 241].

По суті, при цьому актуалізуються також глибокі соціально-політичні та національно-культурні гуманістичні проблеми. Лише за умов економічної розвиненості та зрілості громадянської свідомості реально нейтралізується вплив «демонів», помилково пошанованих «слуг». «З таких людей робляться брехливі друзі, фальшиві апостоли, еретичні вчені, тирани, тобто погані царі, які, пробравшись у надра держави, в лоно церкви, шляхами хитрощів проникаючи, нарешті, в самі небеса, змішують небо з землею, часто весь світ потрясають смутами. Але хто в достатній мірі яскраво зобразить цих демонів?» [7, с.241].

Таким чином, антропологічні рефлексії Г. Сковороди, зокрема, спонукають до наступного. Шляхетність – особистісна якість людини, що засвідчує про як її високі життєстверджувальні способи активності, цілі, завдання, мотиви та ідеали, так і життєві принципи – честі, гідності, гуманізму. Для шляхетної людини визначальними чинниками життєдіяльності є високі ідеали, у світлі яких здійснюється вибір життєвого шляху та способів, підходів до реалізації цілей і завдань. Людина благородна не «забуває» про ці ідеали і в найскладніших життєвих обставинах, демонструючи тим самим внутрішню моральну цілісність, зобов'язальність та відповідальність. Чи не визначальніший лейтмотив розмислів Г. Сковороди – *людина повинна бути шляхетною*. Але тим більш істотного сенсу набуває цінність людського життя. Цінності живого і цінності людського життя, життя людини, як щонайвища цінність, мають істотний філософсько-світоглядний потенціал, функціонують як духовні норми, на основі яких повинні розглядатися усі інші цінності. Життя людини повинно бути основою вирішення суперечностей сучасного технізованого суспільства та культури.

Список використаних джерел

1. Карась А. Олександр Кульчицький в українській філософській думці // Філософ.-антропол. читання '95. – Вип. 2. – К.: 1996. – С. 4-11.
2. Культура життя людини: (Пробл.теорії і методології соціал.-психол.исследований). – К.: Наук.думка,1988. – 241 с.
3. Леся Українка. Мій шлях // Українка Л. Збір. тв. у 12-ти т. – Т. 1. – К.: Наук. думка. – 1975. – С. 32.
4. Попов Б. Соціокультурна рефлексія над смыслом людського життя // Життя етносу: соціокультурні нариси. – К.: Либідь, 1997. – С. 7-32.
5. Сковорода Г. Книжечка, що називається SilenusAlcibiadis, тобто ікона Алквіадська (Ізраїльський змії) // Сковорода Г. Твори: У 2-х т. – Т. 2. – К.: «Обереги», 1994. – С. 7-33.
6. Сковорода Г. Вхідні двері до християнської доброчесності // Філософ. думка. – 2014. – №5. – С. 7-18.
7. Сковорода Г. до М. Ковалінського, жовтень 1762 р. – Т. 2. – С. 241.
8. Ушкалов Л. Від бароко до постмодерну: есеї. – К.: Грані-Т, 2011. – 552 с.
9. Чорний О.О. Антропологічність як риса української філософії // Філософ.-антропол. читання '96. – К.: Стилюс, 1997. – С. 130-132.
10. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – Нью-Йорк, 1954. – 158 с.

УДК 174:340

Явдошук Анастасія Андріївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті розглянуті поняття «особистість», «індивідуальність», «комунікативність», «комунікабельність», визначено чинники, які впливають на ефективність спілкування. Основні закономірності формування культури професійного спілкування.

Ключові слова: особистість, індивідуальність, комунікативність, комунікабельність, комунікативна компетентність.

Беручи до уваги курс України на інтеграцію в європейське політичне, економічне, освітнє, наукове, правове, культурне співтовариство, актуальним постає питання підвищення якості та формування високого рівня культури професійного спілкування. Це не лише філологічна та методична, а й соціальна проблема: вона так чи інакше пов'язана з різноманітними видами комунікації.

Успішність професійного спілкування зумовлена великою кількістю чинників (причина, рушійна сила процесу, явище, яке взаємодіє з іншими в процесі розвитку цілого), кожен з яких є надзвичайно важливим, і ому нехтування будь-якого з них обов'язково призводить до непорозуміння і зниження його ефективності.

Професійна діяльність має чинники впливу: зовнішні, об'єктивні (професійне середовище, колектив, виховання, освіта; внутрішні, суб'єктивні (особистісний, мотиваційний, інтелектуальний, організаційно-діяльний).

Об'єктивними чинниками є: культура середовища (природного, яке забезпечує їжу, повітря, світло, тепло, тощо), географічного (клімат, ландшафт, краєвид, тип поселення, екологія), у яких людина розвивається, соціального (суспільний устрій, система виробничих відносин, матеріальні умови життя, виховання, освіта), культура суспільства, особливості розвитку соціальної сфери, національні традиції, стан здоров'я. Загалом – це люди, які оточують людину протягом життя. У процесі взаємодії людини з різними групами відбуваються її соціалізація й розвиток. Середовище постійно змінюється через практичну діяльність, розширює і змінює зміст умов, які впливають на життя, спілкування, розвиток, генетична спадковість і стан здоров'я людини; соціальна і культурна приналежність, яка впливає на її середнє оточення; обставини біографії; культурна традиція, професійний і соціальний статус.

Суб'єктивні чинники: психічні особливості, погляд, ціннісні орієнтації, внутрішні потреби та інтереси; система міжособистісних відносин; організовані впливи на людину з боку окремих осіб, груп, об'єднань і всього співтовариства.

Одним з основних, якщо не найбільш вагомим, чинником, що забезпечує результативність та ефективність процесу спілкування, є безпосередньо сама особистість та її якості, які формують індивідуальність.

Індивідуальність – сукупність неповторних психічних, інтелектуальних, морально-етичних, естетичних, технологічних якостей, які характеризують несхожість, своєрідність, відмінність одної особистості від іншої.

Особистість – людина як суб'єкт відносин і свідомої діяльності, здатний до самопізнання й саморозвитку; стійка система соціально-значущих рис, відносин, установок і мотивів, що характеризує людину як члена суспільства. Особистістю стають у процесі праці і спілкування, у якому вона наділена комунікативними, соціальними та психологічними ролями, сукупність яких створює варіанти мовної поведінки, що втілюються в нескінченній розмаїтості висловлень і текстів.

Індивідуальність формується і розвивається в процесі соціалізації, спілкування, діяльності, виховання, навчання, освіти.

Соціалізація особистості – процес засвоєння індивідом соціального досвіду, цінностей, норм, елементів культури, установ, властивих суспільству, соціальних груп, до яких він належить. При цьому людина є не лише об'єктом, а й суб'єктом цього процесу.

Отже, людина як особистість характеризується: самосвідомістю (основа формування розумової активності і самостійності особистості, пізнання себе і пошук сенсу життя); активністю (прагнення вийти за межі реалізованих можливостей); наявністю «Я-образу», – системи уявлень людини, про себе реальну, себе очікувану, себе ідеальну (виявляються в самооцінці, почутті самоповаги і т.п.); спрямованістю – стійкою системою мотивів: потреб, інтересів, ідеалів, переконань і т.п.; здібностями (властивості і якості, що забезпечують успішність у виконанні визначеної діяльності); характером (сукупність стійких індивідуальних якостей людини, що зумовлює типові для неї способи поведінки й емоційного реагування).

На основі зіставлення понять «людина», «індивід», «особистість», «індивідуальність» психологи (А. Асмолов, А. Петровський) стверджують: взаємини між індивідом як продуктом антропогенезу, особистістю, що засвоює суспільно-історичний досвід, і індивідуальністю, що перетворює світ, може бути передано формулою: індивідом народжуються, особистістю стають, індивідуальність відстоюють.

На ефективність професійного спілкування взагалі впливають чинники особистості: зовнішність людини: привабливість чи непривабливість; фізична врода, почуття смаку; вираз очей і обличчя; міміка, пропорційність, зміна виразу; інтелект, професійна компетентність, яка проявляється в розумінні проблеми, прийняття відповідного рішення й відповідних дій; мотиваційний чинник, який характеризує зацікавленість сторін у переговорах, істинні інтереси, які можуть явно не проявлятися; естетично-емоційний чинник як прояв ставлення до партнера, психологічна установка на нього, формування першого враження, психологічна культура; ситуація, у якій проходить ділове спілкування і яка завжди знаходиться у відповідному часі та просторі. Тобто професійне спілкування реалізується в конкретних умовах і протягом відповідного часу; моральний чинник, який проявляється як психологічні якості, риси людини, її життєві принципи, світогляд, життєве кредо.

Ефективність професійного спілкування особистості залежить від комунікативних здібностей та рівня сформованості його комунікативної культури.

Комунікативна культура – рівень комунікабельності, комунікативності та комунікативної компетентності в спілкуванні і діяльності.

Природною основою комунікативної культури є комунікабельність людини. Комунікабельність – психічна готовність людини до організаторсько-комунікативної діяльності (І. Юсупов); здатність відчувати задоволення від процесу спілкування з людьми.

Некомунікабельні або мало комунікабельні фахівці швидше втомлюються, відчуваючи психологічні перевантаження, оскільки цей вид активності не властивий їхній природі.

Комунікативність (лат. *communicatio* – зв'язок, повідомлення) – сукупність стійких властивостей особистості, що сприяють успішному сприйманню, розумінню, засвоєнню, використанню інформації.

Професійна здатність, яка характеризується потребою в спілкуванні, готовністю легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції в співрозмовника, мати задоволення від спілкування явище багатопланове, що поєднує низку компонентів, серед яких особливе значення мають комунікабельність, соціальна спорідненість, альтруїстичні тенденції (В.А. Кан-Калик). Соціальна спорідненість – прагнення бути серед людей, усталена якість, яка пов'язує з професійною спрямованістю особистості (В.А. Кан-Калик). Комунікативні емоції – бажання ділитися думками, повагу до учасників спілкування. Альтруїстичні емоції – бажання приносити радість людям, з якими спілкуються, із співпереживанням радості іншого тощо.

Комунікативність (трактування Ю. Ханіна) – єдність трьох складників: потреби у спілкуванні, емоційного стану до, під час і після спілкування, комунікативних навичок і вмінь.

Потреби в спілкуванні мають різноманітні джерела. Вони можуть спричинитися намаганням зняти внутрішнє напруження та занепокоєння; дістати схвалення, визнання своєї неповторності та унікальності з боку оточуючих; уточнити свої уявлення про іншу людину, її здібності, якості; справити активний вплив на напрям думок, настанови іншої людини й виявити піклування про іншого.

Комунікативність має різні рівні виявлення – гіпертрофована комунікативність, яка робить людину надокучливою, утомливою. Гіперкомунікативність – бажання бути центром спілкування, погано усвідомлюють позицію партнерів, не зважають на їхній погляд у ситуаціях прийняття рішення.

Гіпокомунікативність – нездатність підтримувати контакт, організувати зворотній зв'язок із співрозмовником. Такі люди мало спілкуються, у їхній присутності розмова згасає, партнери у спілкуванні відчувають внутрішній дискомфорт і невдоволення результатами спілкування. Ні гіперкомунікативність, ні гіпокомунікативність не відповідають вимогам професійного спілкування.

Комунікативна компетентність – наявність комунікативних здібностей у сфері спілкування, комунікативних знань, умінь, навичок і дотримання норм етикету проявляється як професійна основа особистості.

Комунікативні здібності – якості, що забезпечують ефективність комунікативної діяльності, здатність до спілкування з людьми, індивідуальні-психологічні особливості (перцептивно-рефлексивні), комунікативно-творчі здібності – характеристика результативності спілкування в конкретній діяльності (адекватність дій і поведінки, високий рівень творчого самопочуття, створення атмосфери співтворчості безконфліктних взаємодій). Тому вагомим чинником є психологічна культура – уміння особистості взаємодіяти на рівні всіх граней спілкування (перцептивного, інтерактивного, комунікативного, рефлексивного), створювати умови для спільного розв'язання проблеми й забезпечувати позитивний психологічний клімат у подальших стосунках.

Комунікативні знання (за Н. Волковою) – узагальнений досвід комунікативної діяльності, основа для здійснення будь-якої комунікації, самореалізації, основи теорії та практики професійного спілкування (сутність, функції, структура, закономірності, принципи, стилі спілкування, творчі підходи до розв'язання комунікативних завдань, діагностика).

Комунікативні навички – автоматизовані усвідомлені дії, що сприяють швидкому й точному відображенню комунікативних ситуацій, зумовлюють адекватне їх сприймання й розуміння.

Комунікативні вміння – комунікативні дії, засновані на теоретичній і практичній підготовленості, що дає змогу творчо використовувати комунікативні знання та навички в самореалізації.

Для конструктивного спілкування потрібно володіти: емпатією (уміння бачити світ очима інших, сприймати їх вчинки з їх позицій, здатність сказати іншим про своє розуміння); доброзичливістю (здатність не тільки відчувати, а й демонструвати людям своє доброзичливе ставлення, уміння приймати, навіть коли не схвалюєш, їхні вчинки, готовність підтримати); аутентичністю (уміння бути природним у відносинах,

бути самим собою); конкретністю (унікати загальних невизначених суджень, уміти однозначно відповідати на запитання); ініціативністю (дієвою позицією у відносинах, здатністю встановлювати контакти, виявляти активність); відкритістю (готовність відкрити свій внутрішній світ, ненав'язливість, щирість, уміння висловити свої думки й почуття) тощо. Зосередженість на співрозмовникові передбачає не лише увагу до іншого, а й готовність змінювати свої наміри, свої думки відповідно до реакції співрозмовника. «Я готовий змінити свою думку, зважаючи на твоє рішення, це допомагає нам спільно розв'язати проблему». Зосередженість на співрозмовникові і взаємовплив поглядів свідчать про ціннісну орієнтацію на людину як мету в професійному діалозі. Орієнтація ж на іншого як на засіб власної мети реалізується в монологічному спілкуванні.

Важливо враховувати, що ефективність комунікації, насамперед, пов'язана з успіхом мовної взаємодії, що завжди відбувається в соціальному і культурному контексті, який багато в чому визначає форму і зміст повідомлення.

У практиці професійного спілкування особливе значення має вміння говорити, слухати, ставити запитання, сприймати партнера, стримувати емоції. У процесі комунікації той, хто говорить, спрямовує того, хто слухає, до деякої інформації, що зберігається в його голові, що там структурована і організована в глобальну картину світу. Успіх мовної взаємодії багато в чому визначений логічною аргументацією та ступенем взаємної симпатії (або антипатії) та довіри (або недовіри). Найважливішим чинником ефективності вербального спілкування є довіра.

Ефективне сприймання та розуміння один одного залежить від низки чинників, зокрема від установок, обсягу інформації, різних ефектів. У результаті вже першого знайомства складається психологічна установка, у рамках якої відбувається вже подальше спілкування, наприклад, якщо в нас ще до зустрічі з незнайомою людиною було сформовано позитивну установку, то, сприймаючи, ми наділяємо її образ переважно позитивними ознаками. У протилежному разі інтерпретація тих самих рис скоріше за все буде негативною. Якщо інформації замало, під час сприймання людям приписуються певні характеристики, яких вони насправді не мають (каузальна атрибуція). У цьому разі негативними характеристиками наділяються ті люди, яких ми не любимо, яким не симпатизуємо. Різні люди становлять різний інтерес як партнери по спілкуванню. Кожна людина має своє коло проблем і своє коло людей, з якими вона може їх обговорювати. Існують різні критерії вибору партнерів по спілкуванню. Такі характеристики, як стать, вік, заняття, освіта, статус, влада, талант і краса можуть приваблювати чи відштовхувати. Причому культура впливає і на вибір теми спілкування, і на ступінь його відвертості. Те, що вважають правильним (розмову про релігію, політику, расові відносини, секс), інші – аморальним. Отже, можна говорити про систему переваг за трьома параметрами: вибір партнера, вибір теми, а також ступінь відвертості спілкування.

Психологічний портрет особистісно орієнтованого фахівця:

- він відкритий і доступний для кожного, не викликає страху, даючи можливість їм висловлювати свої думки і почуття, відвертий у своїх поглядах;

- демонструє довіру до співрозмовника, не принижує його гідності;

- щиро цікавиться життям, не байдужим до проблем інших, справедливий;

- виявляє емпатійне розуміння – тбачення поведінки очима співрозмовника, вміє «постояти в чужих черевиках», відчуваючи їх внутрішній стан; надає реальну допомогу.

Існують загальні правила, яких бажано дотримуватися в процесі професійного спілкування: сформулювати конкретну мету спілкування, скласти план його проведення; створити атмосферу довіри і взаєморозуміння. Привернути увагу партнера, говорити про спільні проблеми; уміти переконливо висловлювати свої думки, уважно слухати і ставити запитання; не відволікатися від поставленої мети. Уміти правильно сприймати партнера і володіти емпатією, рефлексією та своїми емоціями; фіксувати одержану інформацію; закінчувати обговорення після досягнення мети.

Усі ці характеристики не є вродженими, вони набуваються систематичною й наполегливою працею, величезною роботою над собою, у процесі саморозвитку, самовиховання, самоосвіти.

Таким чином, проаналізувавши різні чинники та закономірності, ефективність процесу спілкування залежить:

- від ступеню відповідності змісту й організації основним вимогам об'єктивних законів, потребам життя;

- від своєчасного виявлення й вирішення суперечностей, які назрівають у процесі, його систематичного вдосконалення;

- від урахування вікових і індивідуальних можливостей у процесі організації різноманітної діяльності;

- від ступеня майстерності й мистецтва взаємодії фахівця.

Отже, професійне спілкування має вирізнятися високим рівнем мовленнєвої культури. Справжнім спеціалістом, творчою особистістю фахівця стає тоді, коли він володіє високою кваліфікацією, професійним спілкуванням, мовним етикетом. Саме ці ознаки формують рівень культури професійного спілкування.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 336 с.
2. Аномашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш. А. Аномашвили // Освіта, 1991. – № 3. – С. 90-98.
3. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.- метод. посіб. / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН. 1998. – 182 с.
4. Базаров Т. Ю. Особенности межличностного восприятия в системе „руководство – подчинение” в условиях производственного коллектива / Т. Ю. Базаров // Межличностное восприятие в группе / под ред. Г. М. Андреевой, А. И. Донцова. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – С. 191.
5. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії / І. А. Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
6. Волкова Н. П. Професійно-педагогічні комунікації : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2006. – 256 с.
7. Журавлев А. Л. Стиль руководства для управления социально-психологическим климатом коллектива / А. Л. Журавлев // Социально-психологический климат коллектива: теория и методы изучения. – М. : Наука, 1979. – С. 134-145.
8. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М., 1987. – С. 46-61, 97-105.
9. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги. – М., 1989. – Ч. 2. – С. 83-134.
10. Учителю о педагогической технике / под ред. Л. И. Рувинского. – М., 1987. – С. 33 – 45.
11. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М., 1989. – 188 с.
12. Слепухов М. Законы, закономірності, принципи та правила в педагогіці / М. Слепухов // Рід. шк. – 2002. – № 1. – С. 23.

УДК 82.094

Ткемаладзе Зоя Павлівна

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

НОВІ МУЗИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ – НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглядаються проблеми підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Основна мета полягає у визначенні методів підвищення ефективності навчання та виховання вчителів музичного мистецтва.

Ключові слова: музичне мистецтво, педагогіка співробітництва, гуманізація, творчість, виховання, особистість, демократизація, моделювання.

Проблеми естетичного виховання учнів, їх світогляду, інтересів, смаків, переконань, почуттів хвилюють усіх, хто не байдужий до їхньої майбутньої долі – вони ж бо визначатимуть обличчя нашого суспільства у 21 столітті.

Серед багатьох професій на землі – професія вчителя не зовсім звичайна. Учителі зайняті готуванням нашого майбутнього, вони виховують тих, хто завтра перемінить наше нинішнє покоління. Вони, так сказати, працюють із «живим матеріалом», псування якого прирівнюється майже до катастрофи, тому що опущені ті роки, які були спрямовані на навчання.

Професія вчителя вимагає всебічних знань, безмежній щиросердечній щедрості, мудрій любові до дітей. Тільки щодня з радістю віддаючи себе дітям, можна наблизити їх до науки, приохотити до праці, закласти непорушні моральні основи. Діяльність учителя – це щораз вторгнення у внутрішній світ вічно мінливої, суперечливої, зростаючої людини. Ніякими підручниками не можна замінити співдружність педагога з дітьми.

Учителя називають інженером людських душ, архітектором характеру, лікарем хвороб росту, тренером інтелекту й пам'яті... Цей список можна продовжити. І все це чиста правда. Тільки, у відмінності від інших професій, учителю не дано відразу насолодитися плодами своєї праці. Від посіву до жнив у нього проходить чимало років.

Тільки висококваліфікований учитель, що володіє системою знань, умінь і навичок на рівні високих вимог сучасності зможе прилучити сучасну молодь до музичного мистецтва.

Говорячи про кваліфікацію вчителя музичного мистецтва потрібно враховувати наступне:

- яку підготовку він має;
- чи відповідає ця підготовка сучасним вимогам;
- чи займається самоосвітою, тобто чи поглиблює свої професійні знання й уміння.

Специфіка вчителя музичного мистецтва в тім, що спеціальні знання, уміння і навички повинні перебувати в єдності з педагогічними. Всі види діяльності будь яких музичних занять жадають від учителя професійних знань і умінь не тільки музиканта, але насамперед педагога.

У відповідності із сучасними вимогами вчитель повинен бути різнобічно освіченою людиною. За роки незалежності в Україні визначено нові пріоритети розвитку освіти, і, відповідно, розпочався складний